

3. А.А.Леонтьев Психология общения.—М.:Смысл, 1999.— 365с.

Л.Г.Федорова

ПЕДАГОГІЧНИЙ ТАКТ ЯК СПЕЦІАЛЬНЕ ПРОФЕСІЙНЕ УМІННЯ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ

В статье рассматриваются различные подходы к трактовке понятия «педагогический такт».

This article reveals different approaches to the definition of the notion “pedagogical tact”.

Гуманізм та особистісно орієнтований підхід до учня, розробка нових технологій навчання та виховання, формування активності й саморозвитку особистості – ось на що сьогодні спрямована державна освітянська політика в Україні.

Переорієнтація свідомості майбутнього вчителя на визначення нових освітніх пріоритетів зумовлюється об'єктивним зростанням етичних цінностей як регулятора поведінки членів суспільства і передусім підростаючого покоління. Важливого значення набувають такі педагогічні принципи як повага до особистості учня та його права на самовизначення, готовність педагога до адекватної поведінки в різних ситуаціях шкільного життя. Професійність учителя сьогодні значною мірою визначається його етичною компетентністю як вищим рівнем оволодіння педагогічною професією, квінтесенцією загальнолюдської і професійної культури педагога.

Культура професійно-педагогічної поведінки вимагає за всіх обставин взаємодії педагога з учнями, студентами, батьками, колегами, адміністрацією дотримання норм моралі і педагогічної етики, прояву гідності, доброзичливості, витримки, культури спілкування, такту.

Взаємодія учителя і учня відбувається завдяки спілкуванню. Цим питанням займалися такі вчені: В.А.Кан-Калик, О.М.Леонтьев, Є.В.Селезньов, О.К.Тихомиров та ін. Досліджували проблему спілкування українські психологи О.К.Дусавицький, Г.С.Костюк, О.М.Леонтьев, С.Д.Максименко, Ю.І.Машбиць, С.О.Мусатов, І.О.Синиця, Н.В.Чепелева та ін.

Яскравим показником культури спілкування і невід'ємним компонентом професійної майстерності вчителя виступає педагогічний такт.

Проблема педагогічного такту як важливої характеристики професіоналізму сучасного вчителя сьогодні особливо актуальна. Вона хвилювала вчених у всі часи. Нею займалися Я.А.Коменський, Ф.А.Дістервег, К.Д.Ушинський і надавали великого значення доброзичливим стосункам між учителем і учнем; А.С.Макаренко, в свою чергу, визначав педагогічно доречними стосунки поваги і вимогливості; В.О.Сухомлинський, Ш.О.Амонашвілі виступали за гуманізм у стосунках учителя і учня.

Я.А.Коменський наполягав на тому, щоб школярем «напій науки поглинався без побоїв, без насилля, без огиди...» [4, 543]. Він підкреслював, що тільки від учителя, від його уміння викладати навчальний матеріал, робити його цікавим для дітей, залежить успішність у навчанні і вихованні учнів. Щоб полегшити вчителеві досягнення такої мети (гарного результату у навчально-виховному процесі, бажаної взаємодії, добрих стосунків), Я.А.Коменський створив рекомендації, які є вагомим внеском у вирішення цієї проблеми.

Ф.А.Дістервег зауважував, що "хороший учитель скупий на слова" [2, 211]. Кожне слово, сказане ним, повинне бути правдивим, підкріпленим науковими знаннями. Спілкування вчителя і учня передбачає, що говорить не тільки сам вчитель, а й викликає, залучає до розмови інших. Це - «мистецтво справжнього вчителя...» [2, 105]. Досягає цього мистецтва тільки той вчитель, який багато і наполегливо працює над собою, над розвитком своїх учительських умінь.

К.Д.Ушинський вважав навчання й виховання дуже тонким і складним процесом, який вимагає великої майстерності педагога, що полягає в умінні налагоджувати взаємодію, бути тактовним, проявляти щирі і відверті почуття у стосунках з вихованцем. На його думку, для ефективного навчання необхідна взаємодія та взаєморозуміння між учнями та вчителем, навіть голосом і зовнішнім виглядом можна зблизитися з дітьми або ж відштовхнути їх від себе. Відсутність теплоти, любові, творчості при взаємодії вбивають в учневі

прагнення до знань, співробітництва, взаємодопомоги, взаємопідтримки, це негативно позначається на їхніх стосунках і знижує якість навчально-виховної роботи. Відсутність цих умінь може негативно позначитися на формуванні особистості, адже "вплив особи вихователя на молоду душу становить ту виховну силу, якої не можна замінити..." [12, 41].

У працях А.С.Макаренка відображається зміст педагогічної майстерності, шляхи і засоби удосконалення умінь педагогічного спілкування. Він наголошував, що вчителеві необхідно володіти своїм голосом, обличчям, ходом, виявляти свій характер, свої почуття, настрої. На думку науковця, не може бути гарним вихователем, який «не володіє мімікою, який не може надати своєму обличчю необхідного виразу або стримати свої емоції. Вихователю повинен уміти організовувати, ходити, жартувати, бути веселим, сердитим. Він має вести себе так, щоб кожен рух його виховував. Вчитель завжди має знати, чого він хоче в даний момент і чого не хоче. Якщо педагог не знає цього, кого він може виховувати?" [6, 179].

Концепцію формування гуманістичної спрямованості особистості вчителя і умови його ефективної роботи визначив О.В.Сухомлинський. Ідея співробітництва є наскрізною у всю спадщині видатного педагога. Мудрість влади, на його думку, дорослої людини над дитиною, – це майстерність, глибоке сердечне проникнення засобом слова і дії у світ дитячих думок і почуттів. Результат цього процесу багато в чому залежить від рівня розвитку умінь спілкування вчителя з учнями.. В.О.Сухомлинський не визнавав крику педагога, наполягав на виробленні умінь стримувати негативні емоції. Мудрість педагога полягає у збереженні дитячої довіри до вчителя, в бажанні дитини спілкуватися з ним як з другом і наставником. Спілкування вчителя і учня В.О.Сухомлинський наділяє такими функціями: пізнання особистості (самого себе і дитини), обмін інформацією (бесіди, діалоги), організація діяльності, обмін ролями, співпереживання, самоствердження. На його думку, існують два стилі спілкування: спілкування на основі захопленості спільною творчою працею; спілкування на основі дружньої прихильності. Будуючи діалогічне спілкування, вихователю взаємодіє з вихованцем з позиції рівності і для того,

щоб слово педагога виховувало, воно має озиватися в душі вихованця. Важливим педагогічним мистецтвом, підкреслював В.О.Сухомлинський, є уміння вчителя вислухати дитину [11].

В.А.Кан-Калік розкриває питання педагогічного спілкування, виховання і навчання, пропонує систему оволодіння прийомами комунікації в навчанні і вихованні [3].

В Українському педагогічному словнику педагогічний такт визначається як «почуття міри в застосуванні засобів педагогічного впливу на дітей, уміння вчителя поводитися належним чином, просто й переконливо розмовляти з вихованцями, поважати їхню гідність, ставити розумні й педагогічно обгрунтовані вимоги» [1, 325].

І.В.Страхов вважає педагогічний такт мірою педагогічної доцільності у застосуванні навчально-виховних впливів, виражену в їх оптимізації, тонкому пристосуванні до особливостей кожної ситуації та індивідуальної своєрідності школяра [10].

Відомий дидакт М.Н.Скаткін пише: «Питання про міру – одне з центральних у педагогіці і для успішного вирішення потрібні не тільки знання теорії, а й оволодіння педагогічним мистецтвом, уміння застосовувати теорію з урахуванням конкретних умов, в яких відбувається педагогічний процес» [8].

І.О.Синиця відмічає: «Педагогічний такт в широкому розумінні – спеціальне професійне уміння учителя, за допомогою якого він у кожному конкретному випадку застосовує до учнів найефективніший за даних обставин засіб виховного впливу» [7].

Такт (лат. *tactus*) - дотик, торкання [9]. Вчитель – це виробнича сила, що здійснює духовне відтворення та розвиток людини і суспільства. Він транслює знання і творить нову людину. Вчитель повинен любити дітей тактовно і тонко впливати на емоційну, інтелектуальну та вольову сфери учнів. Порушення ж такту може призвести до дисгармонії в стосунках, розриву міжособистісних зв'язків.

Як зазначає Л.В.Кондрашова, основними цінностями для педагога є: учні та їхня доля й інтереси; наука, яку він представляє, її методи, відкриття; професія, яку він обрав. У

вчителів повинні поєднуватися високий професіоналізм із усвідомленням сучасних потреб [5, 49].

Перехід на особистісно-орієнтоване навчання, поєднання педагогічного впливу з педагогічною взаємодією вчителя і учнів у навчальному процесі обумовлює й новий характер стосунків, регулятором яких у виступає педагогічний такт.

Складовими педагогічного такту В.П.Щербань визначає: психолого-педагогічну грамотність; педагогічну винахідливість; ініціативність і осмисленість дій; довіру і повагу; спостережливість і уважність; уміння передбачати; уміння все бачити, але не все «помічати»; витримку і самовладання; педагогічну кмітливість; емоційну культуру; вимогливість і доброзичливість; чуйність і милосердя [13, 121].

Отже, сучасний вчитель повинен вміти вибирати оптимальні способи виховного впливу, не принижувати гідності учнів; уникати критики у присутності дітей; правильно орієнтуватися в нестандартній ситуації та приймати правильні рішення; при необхідності визнавати свої помилки; попереджувати небажані конфліктні ситуації; переборювати стереотипи, що заважають успішній взаємодії; внутрішньо мобілізувати себе в непередбаченій ситуації; розряджати напружену обстановку; стримувати певні емоції, управляти настроєм; проявляти терпіння до справедливої критики на свою адресу; не допускати підкреслення своєї вищості, тобто володіти педагогічним тактом.

У вирішені проблеми використані підходи А.Клим-Климашевської

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К.: Либідь, 1997. – С. 325.
2. Дистерверг А. Избранные педагогические сочинения. - М.: Учпедгиз, 1956. – 268 с.
3. Кан-Калик В.А. Учителю о педагогической технике. – М.: Педагогика, 1987.–134 с.
4. Коменский Я.А. Избранные педагогические сочинения /Под ред. А.А.Красновского – М.: Учпедиз., 1955. – 651 с.

5. Кондрашова Л.В. Методика подготовки будущего учителя к педагогическому взаимодействию с учащимися. – М.: Прометей, 1990. – 158 с.
6. Макаренко А.С. Собрания сочинений: В 7 Т.– М.: Акад. Пед. наук, 1958. – Т.5 – 558с.
7. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя. - К.: Радянська школа, 1981. - 127 с.
8. Скаткин М.Н. Предисловие //Сохор А.М. Объяснение в процессе обучения: элементы дидактической концепции – М., 1988. - С.3.
9. Словарь иностранных слов /Под ред. И.В.Лехина и проф. Ф.И.Петрова. – М.: Учпедгиз, 1949. – 801 с.
10. Страхов И.В. Психологические основы педагогического такта. – М., 1972.
11. Сухомлинский В.А. Сто советов учителю. – К.: Рад. школа, 1984. – 254с.
12. Ушинский К.Д. Педагогические сочинения: В 6 т. – К.: Рад. школа, 1988. – Т. 1. – 414 с.
13. Щербань П.М. Прикладна педагогіка. – К.: Вища школа, 2002. – 214 с.

Л.І.Варнавська

НОВІТНІ КОМП'ЮТЕРНІ ТЕХНОЛОГІЇ - НА ДОПОМОГУ МАЙБУТНІМ ВИКЛАДАЧАМ МУЗИКИ

В статтє расматриваются необходимость и некоторые вопросы аранжировки музыки способами компьютерных технологий будущими учителями музыки.

У сучасному суспільстві, де домінує положення займають інформаційні технології, орієнтація України на створення інформаційного суспільства та інтеграцію до Європейського Союзу вимагають нові підходи до комп'ютеризації освіти та використання нових засобів комп'ютерних технологій.

Проблемою комп'ютеризації в освіті займаються такі педагоги, як М.Фіцула, Ю.Машбиць, Б.Гершунський, Л.Забродська, М.Жалдак та ін.